

Seria Policy Brief cuprinde texte bazate pe surse publice. Opiniile exprimate reprezintă punctele de vedere ale autorilor.

După Gdansk, înainte de Solidaritatea. Tulburările din Polonia din anul 1976 reflectate în documente diplomatice românești

OVIDIU BOZGAN

Consilier relații II, Direcția Furnizare Expertiză

Exploatarea documentelor diplomatice românești corespunzătoare epocii postbelice nu trebuie limitată la funcția lor primordială de cunoaștere a politicii externe a statului român. Cantitatea, capacitatea lor de informare în timp real dar mai ales relevanța documentelor asigură investigarea vieții internaționale în ansamblul său și în special acele zone sau teme care se aflau pe agenda regimului de la București. Interesul autorităților române pentru evoluțiile politice din blocul sovietic, mai ales pentru cele care evadează din starea de predictibilitate, este evident și constant. Contestările la adresa ordinii stabilite, care se dorea eternă, agitațiile, perturbările ordinii sociale și erodarea monopolului ideologic provocau ambasadele României din țările comuniste est-europene la recoltarea unor informații ample din diverse surse și, desigur, la comentarea acestora. Ca atare, interesant de urmărit sunt sursele convocate, creditul care se acorda acestora și evaluările proprii diplomaților în post, acestea din urmă condiționate de cel puțin două exigențe, transmiterea de informații reale și comentarea lor, care trebuia să țină cont de prejudecățile politice și ideologice de la București.

Crizele est-europene care dezvoltă considerațiile de mai sus sunt pe de o parte protestele muncitorești din Polonia din iunie 1976 și repercusiunile lor și pe de altă parte campania dezlănțuită de autoritățile de la Praga împotriva Cartei 77. La prima vedere, momentele selectate par să fie constrânse la statutul de evenimente intermediare, în cazul Poloniei între manifestațiile studențești din martie 1968 și gravele incidente din decembrie 1970 de pe malul Mării Baltice la o extremitate și

nașterea sindicatului Solidaritatea în 1980 iar în cazul Cehoslovaciei între „primăvara de la Praga” și „revoluția de catifea” din 1989. Ar fi însă o eroare. Dimpotrivă, protestele proletare din Polonia au generat o dinamică în care se vor regăsi pe un teren comun, protagoniști care până atunci se manifestaseră izolat, intelectualitatea, tineretul universitar, clasa muncitoare și Biserica Catolică. Carta 77 are cel puțin o triplă importanță în configurația Cehoslovaciei: eșecul normalizării în varianta promovată de Gustav Husak, în care una din componentele sale principale era consumerismul ca instrument de corupere a societății, lansarea de către disidență a ideologiei drepturilor omului, element letal pentru oricare regim comunist și legitimarea unei părți din conducerea democratică a țării după 1989. În prima parte a studiului nostru, ne vom opri la agitații din Polonia anulului 1976.

După gravele tulburări sociale din decembrie 1970, la conducerea Partidului Muncitoresc Unit Polonez (PMUP) a fost ales Edward Gierek, în locul lui W.Gomulka, fostului lider transferându-i-se întreaga responsabilitate pentru situația creată. Filosofia politică a lui Gierek se baza pe refacerea unității partidului și reafirmarea rolului său hegemonic, pe declanșarea unei politici active în Occident în vederea obținerii de credite și tehnologii, pe accelerarea ritmului industrializării și colectivizării agriculturii, pe creșterea veniturilor populației, desigur menținându-se relația privilegiată cu URSS (în această perioadă diplomația poloneză, extrem de activă, susține tezele sovietice privind procesul securității europene). La o simplă retrospectivă, această politică prezintă o alternanță de succese și eșecuri.

Politica prooccidentală a regimului lui Gierek, pe lângă faptul că în acei ani numeroși polonezi au putut călători și lucra în statele dezvoltate din Vest, înregistrează câteva reușite spectaculoase. Între 31 mai-1 iunie 1972 președintele american R.Nixon vizitează Polonia, ocazie cu care se semnează o serie de acorduri dar este respinsă solicitarea poloneză, după unele ezitări, de a fi stopate emisiunile Europei Libere. În octombrie același an, primul secretar al PMUP vizitează Franța de unde obține un credit de 11 miliarde de franci iar în octombrie 1974 are loc vizita de răspuns în SUA. Relațiile cu Italia și cu Austria – cu care se semnează un acord în 1972 de suprimare a vizelor – se ameliorează considerabil. În schimb, relațiile cu RFG, bazate pe tratatul încheiat de predecesorul lui Gierek în decembrie 1970, au fost perturbate de problema emigrării polonezilor de origine germană. Inițial, polonezii au solicitat compensații

exorbitante, dar în urma unor negocieri aspre, s-a ajuns la un acord la 1 august 1975, chiar în ziua semnării Actului Final de la Helsinki, prin care regimul de la Varșovia accepta compensații rezonabile, acompaniate de un împrumut de 1 miliard de mărci. De rezultatele acestei susținute campanii diplomatice în Occident, a beneficiat desigur Polonia dar și URSS căreia satelitul său i-a transmis tehnologie occidentală, în pofida clauzelor restrictive impuse de occidentali¹. Pe baza sumelor enorme și a tehnologiilor obținute din Occident, Polonia s-a lansat într-o adevărată cursă a investițiilor, sprijinită de o propagandă a succesului care făcea din cincinalul 1971-1975 perioada cea mai mirifică din istoria Poloniei. Conform calculelor puterii de la Varșovia, acest lucru se reflecta și în veniturile populației care au înregistrat creșteri de la un salariu mediu de 2235 de zloți în 1970, la 3546 de zloți în 1975 și la 4070 de zloți la 31 martie 1976.

Euforia provocată de succesele diplomatice și economice a condus la primele gesturi riscante din partea echipei conduse de Gierek. După refacerea partidului, acesta lansează în septembrie 1975 propunerea de modificare a constituției din 1952 în sensul sancționării transformărilor produse în cincinalul 1971-1975, care era pe cale să devină un mit. Modificările priveau redefinirea statului polonez drept republică socialistă, afirmarea rolului conducător al partidului în societate, o clauză de loialitate a catolicilor față de regim, colectivizarea agriculturii etc. Contrar așteptărilor, aceste propuneri au declanșat o serie de reacții și de fapt reactivizarea opoziției care păruse să fie anihilată de succesele guvernării Gierek. Prima reacție, perfect explicabilă a venit din partea consiliului central al episcopatului polonez, care critică ferm intențiile puterii la 29 noiembrie 1975². La rândul ei, intelectualii de stânga, anticlericali, animați de J.Kuron³, elaborează o scrisoare de protest (scrisoarea celor 59). În fața

¹ Pierre Buhler, *Histoire de la Pologne communiste. Autopsie d'une imposture*, Paris, 1997, p. 496.

² Având în vedere imensa sa autoritate asupra Bisericii poloneze, aceasta poziție exprimă în primul rând poziția cardinalului Wyszyński. Ștefan Wyszyński s-a născut în 1901 și a fost hirotonit preot în 1924. A participat la insurecția de la Varșovia din 1944. În 1946 a fost numit de către papă episcop de Lublin și după moartea primatului Poloniei este numit la 12 noiembrie 1948 arhiepiscop și mitropolit de Gniezno și Varșovia. În 1953 papa Pius al XII-lea i-a acordat demnitatea de cardinal. În februarie 1950 a semnat o convenție cu puterea comunistă prin care Biserica catolică din Polonia obținea drepturi semnificative. Datorită strategiei regimului de la Varșovia de a goli de conținut acordul din 1953, episcopii conduși de Wyszyński s-a plasat pe poziții de fermă rezistență. În 1953 cardinalul este arestat și menținut în domiciliul obligatoriu până în octombrie 1956. Unul din marile sale succese a fost aniversarea mileniului creștinării Poloniei în 1966 deși nu a reușit să convingă autoritățile să-i permită papei Paul al VI-lea să viziteze țara. Deopotrivă abil strateg și intransigent privitor la libertatea bisericii sale, Wyszyński a fost o personalitate de care puterea de la Varșovia era obligată să țină cont până la decesul său la 28 mai 1981.

³ Jacek Kuron s-a născut în 1934. A activat în mișcarea de tineret după al doilea război mondial și în 1952 a devenit membru al PMUP. În 1957 a absolvit facultatea de istorie a Universității din Varșovia. Lunga sa

acestei opoziții, venite din direcții până atunci ireconciliabile, Gierek pare să revină asupra propunerilor cu prilejul congresul al VII-lea al PMUP din 8-12 decembrie 1975. În realitate, nu era vorba decât de o repliere, pentru că la 20 decembrie 1975 este avansată în Seim propunerea de modificare a constituției în sensul includerii unui amendament despre legăturile inextricabile dintre Polonia și URSS. În ianuarie 1976, atât biserica cât și stânga intelectuală reacționează vehement astfel încât, pentru a nu risca o escaladare, Seimul va introduce o serie de amendamente constituționale, serios temperate și renunță la afirmarea rolului conducător al partidului. Aparent victorios, regimul de la Varșovia nu a fost capabil să sesizeze apariția unei alianțe mortale pentru viitorul său între Biserica Catolică și intelligentsia laică, fost anticlericală⁴.

Cu ocazia congresului PMUP din decembrie 1975 se mai petrecuse un fapt notabil, direct legat de evenimentele din iunie 1976. În ianuarie 1971 noua echipă a lui Gierek se angajase public că vor fi înghețate prețurile la produsele alimentare de bază și în perioada ulterioară acest angajament se repetase ritualic dar nu și la congresul amintit. Prosperitatea pe care propaganda regimului o promova obsesiv era mai fragilă decât se putea admite. În 1975, Polonia fusese aproape de imposibilitatea de a-și onora obligațiile față de creditorii externi, ceea ce i-ar fi compromis grav situația pe piața internațională de capital. Principalul său aliat, URSS, era departe de a restabili situația prin deciziile sale de politică economică. În ianuarie 1975, sovieticii au decis unilateral creșterea prețului la petrolul livrat aliaților săi cu 130% iar în 1976 au plafonat livrările, decizii grave dacă se remarcă faptul că majoritatea sateliților lor erau dependenți de petrolul din URSS. O serie de economiști atrăseseră atenția asupra riscurilor implicate de actuala politică economică iar în partid se manifestau neliniști privind creșterea datoriei externe a Poloniei. Mai mult, se atrăgea atenția asupra mării ipoteci pe care le reprezentau subvențiile produselor alimentare de bază asupra

carieră de disident începe în 1964 când este unul din coautorii documentului „Scrisoare deschisă către Partid” în care propune remedii la ceea ce considera el degenerescența birocratică a regimului Gomulka. Pentru acest gest este arestat, condamnat și încarcerat între 1965-1967. Implicat în demonstrațiile studențești din martie 1968 este din nou arestat și condamnat. În 1980 devine unul dintre consilierii sindicatului Solidaritatea și după impunerea regimului legii marțiale, este din nou arestat în 1982. A făcut parte din reprezentanții opoziției cu prilejul negocierilor mesei rotunde din 1989. După prăbușirea regimului comunist a fost ministru, membru al parlamentului și a candidat la alegerile prezidențiale din 1995, clasându-se al treilea. În ultimii ani a fost un critic constant al direcției în care evolua Polonia, apropiindu-se de poziția organizațiilor altermondialiste. Decedează în 2004.

⁴ Pierre Buhler, *op. cit.*, p. 502.

bugetului. Astfel încât, devenise iminentă o creștere a prețurilor în speranța de a se corecta dezechilibrele din economie.

La 24 iunie 1976, premierul polonez Piotr Jaroszewicz⁵ prezintă în Seim proiectul de majorare a prețurilor care ar fi urmat să intre în vigoare la 28 iunie, după o consultare populară. Evident, în condițiile acestui interval de timp, consultarea populară nu putea fi decât o mascaradă. Spre surprinderea autorităților, a doua zi, la 25 iunie, se declanșează greve la Varșovia, Gdansk, Lodz, Wroclaw, Szczecin, Poznan dar și în orașe mai mici unde protestele vor fi mai vehemente. La Ursus, un orașel monoindustrial de lângă Varșovia, muncitorii de la vechea uzină de tractoare demontează șinele de cale ferată blocând magistrala Moscova-Varșovia-Paris. Paralel, muncitorii de la întreprinderile „Walter” și „Radoskov” din Radom, oraș situat la 100 de km de capitală, demonstrează pe străzi și vor sfârși prin a incendia localurile comitetului de partid. Cu prilejul acestor violente proteste, 2 persoane își vor pierde accidental viața. Spre finalul zilei, trupele specializate în combaterea manifestațiilor (ZOMO), care asistaseră suspect de pasiv la evenimente, intervin brutal, operând numeroase arestări, circa 300 la Ursus și 2500 la Radom, iar persoanele reținute vor fi imediat supuse corecțiilor fizice și interogatoriilor⁶. Aproape imediat sunt declanșate represalii contra unei clase muncitoare indocile și în perioada ulterioară vor fi concediați prin proceduri abuzive, probabil, 10000 de muncitori⁷. Dar în fața acestei reacții, care putea să ducă la reeditarea evenimentelor din decembrie 1970, regimul de la Varșovia revine, în seara zilei de 25 iunie, asupra majorării prețurilor.

Puterea de la Varșovia nu putea capitula complet în fața reacțiilor populare, astfel încât retragerea majorării prețurilor a fost camuflată într-o amânare a acestei măsuri și a fost orchestrată în întreaga țară o campanie de mitinguri care să demonstreze atașamentul popular la această politică, campanie la care au luat parte

⁵⁵ Piotr Jaroszewicz s-a născut în 1909. După împărțirea Poloniei din 1939, rămâne în zona sovietică de unde este deportat împreună cu familia sa. În 1943 integrează prima armată poloneză organizată pe teritoriul sovietic sub conducerea generalului Zygmunt Berling și în 1944 devine responsabil cu educația politică din marea unitate. Promovat general, va fi între 1945-1950 ministru adjunct la Ministerul Apărării. Va ocupa numeroase demnități publice, între care reprezentant al Poloniei la CAER și în 1964 devine membru în biroul politic al partidului. A fost prim ministru în anii 1970-1980. Este asasinat în 1992 în circumstanțe neelucidate.

⁶ Christian Duplan, Vincent Giret, *Viața în roșu. Nesupușii. Varșovia, Praga, Budapesta, București 1968-1989*, București, 2000, vol. III, pp. 160-162.

⁷ Pierre Buhler, *op. cit.* p. 512.

principalii lideri ai regimului. Și, ca orice regim cu reflexe totalitare, au fost declanșate persecuții împotriva celor considerați vinovați de tulburările de la Ursus și Radom. La 17 iulie 1976 începe la Varșovia primul proces, dintr-o tristă serie, în care au fost implicați câțiva muncitori de la Ursus, considerați, pentru faptul de a fi demontat șinele de cale ferată, sabotori. Or, regimul lui Gierek demonstra, cu acest prilej, că nu era capabil să surprindă mutațiile care aveau loc în societatea poloneză și în particular în sectoarele sale simbolice, Biserica Catolică și intelectualitatea.

Deși regimul lui Gierek putea include în bilanțul său pozitiv stabilirea unui „pact de neagresiune” cu Biserica Catolică, funcționarea acestuia în orice condiții era o iluzie pe care comuniștii de la Varșovia au avut-o. La 9 septembrie 1976, episcopatul polonez emite un comunicat prin care face apel la calm dar protestează contra măsurilor luate împotriva muncitorilor, cerând amnistierea acestora. Biserica Catolică va reveni asupra acestor chestiuni la 28 septembrie și 9 noiembrie, cenzurând ferm acțiunea guvernului. Intervenția Bisericii Catolice a fost o primă de încurajare pentru disidenți și în general pentru intelectualitate. Un militant apropiat de catolicii naționaliști, fost în tinerețe guevarist, A.Macierewicz⁸ va propune stângii laice animate de J.Kuron o acțiune comună în vederea ajutorării victimelor represiunii guvernamentale. Din colaborarea celor două tendințe va rezulta un apel către autorități, lansat la 23 septembrie 1976, semnat de 14 personalități a căror credibilitate era aproape imbatabilă. Astfel, apare Comitetul de Apărare a Muncitorilor (KOR) care va deveni laboratorul în care vor fi elaborate strategiile ce vor conduce spre faliment regimul de la Varșovia⁹. Comitetul trebuia să asigure victimelor represiunii asistență juridică independentă, sprijin material prin colecte în țară și în străinătate și să informeze populația dar și opinia publică internațională despre abuzurile comise de putere. Succesul acestei mișcări a fost remarcabil – deși au existat și tensiuni interne, la un moment dat majore – astfel că, replicând unei nevoi urgente a societății poloneze, comitetul s-a transformat într-o organizație cu activitate

⁸ Antoni Macierewicz s-a născut în 1948. A fost un membru proeminent al opoziției în perioada regimului comunist, de pe pozițiile catolicilor conservatori. După 1989 a fost ministru de interne și mai recent a fost implicat în reorganizarea serviciilor poloneze de contraspionaj.

⁹ Textul parțial și numele semnatarilor la Christian Duplan, Vincent Giret, *op. cit.* pp. 173-175.

permanentă sub numele de Comitetul de Autoapărare Socială (KSS-KOR), menținându-și aceleași obiective¹⁰.

Reacțiile ambasadei României la Varșovia la aceste evoluții sunt alimentate de surse oficiale poloneze, de media controlată de guvern, de informațiile și comentariile colportate în mediile diplomatice din capitala Poloniei și în mai mică măsură (comparativ cu situația din 1980-1981 când observațiile de pe teren vor ocupa un loc important în corespondența diplomatică) din constatări directe ale diplomaților români.

La 23 iunie 1976 ambasadorul Gheorghe Gustea informa despre ședința Seimului din 25 iunie care urma să dezbată propunerile guvernamentale de majorări și despre campania de lămurire a opiniei publice din care amintea de prestația lui Gierek și a premierului în fața muncitorilor de la Gdynia. A existat intenția de a trimite emisari guvernamentali la Ursus dar „conducerea administrativă și de partid a uzinei i-a sfătuit însă să renunțe la preconizata întâlnire cu colectivul, argumentând că nu este momentul oportun și că o asemenea acțiune mai mult ar dăuna”¹¹. Situații tensionate se aflau și în alte centre industriale și se remarca că „în ultimul timp se observă la Varșovia o întărire considerabilă a forțelor de ordine publică, ceea ce ne determină să credem că este determinată(sic) tot de apropiatele majorări de prețuri”¹². A doua zi, ambasadorul Gustea este convocat de Ryszard Frelek, secretar al CC al PMUP, pentru a-i expune planul guvernamental de majorări, solicitându-i să transmită de urgență cele comunicate conducerii de la București¹³. Frelek se lansează într-o expunere elucubrăntă din care rezulta că sistemul de compensări pus la punct de guvern va asigura acoperirea majorărilor de prețuri la un nivel de 115%, o demonstrație pe care orice individ cu noțiuni rudimentare de economie n-o putea considera valabilă. Frelek arăta că, după propunerile care urmau să fie făcute în Seim chiar în aceea zi, începeau consultări cu muncitorii și majorările vor intra în vigoare pe 28 iunie, aceasta în

¹⁰ Pierre Buhler, *op. cit.* p. 522.

¹¹ Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (în continuare AMAE), *fond Telegramme cifrate intrate, Varșovia*, aprilie-august 1976, Gheorghe Gustea c/ MAE, Varșovia, 23 iunie 1976, f. 256.

¹² *Ibidem.*

¹³ Era o practică frecventă a autorităților de la Varșovia care puneau la dispoziția ambasadelor „șărilor frățești” versiunea oficială a problemelor interne și de politică internațională majore.

condițiile în care exista convingerea că „acțiunea se va desfășura sub controlul strict al partidului și va decurge în mod pozitiv”¹⁴.

Ambasada revine asupra chestiunii prețurilor, după consumarea evenimentelor de la Radom și Ursus, cu o analiză mai elaborată. Propunerile erau exagerate, unele majorări depășind 100% și compensațiile erau departe de acoperi creșterea bugetului alimentar. Se remarca totodată că majorarea prețurilor nu s-a mai făcut în cadrul plenarelor partidului ci a fost antrenat în această acțiune parlamentul „ca organ reprezentativ al întregului popor, pentru a nu se mai imputa PMUP, considerat partid minoritar de clerul catolic, faptul că ia măsuri în numele întregii populații”¹⁵. Puterea de la Varșovia nu a sesizat adevărata stare de spirit a populației și ca atare „retragerea propunerii după numai 26 ore de la lansarea ei și după numai câteva ore de consultări denotă că reacția populației și în primul rând a muncitorilor a fost foarte puternică, în unele cazuri chiar violentă”¹⁶. Ambasada cunoștea că la Ursus au fost demontate șinele de cale ferată iar că la Radom a fost incendiat sediul local al partidului. Pe de altă parte, investigând cu minuțiozitate declarațiile și comentariile oficiale, se crease impresia că ideea majorării brutale a prețurilor ar aparține lui Jaroszewicz iar cea a consultărilor lui Gierek¹⁷, fapt ce putea preluda o debarcare a primului. Într-adevăr, în cadrul conducerii poloneze se dezbătuse, în mai 1976, modalitatea cea mai adecvată de majorare a prețurilor, confruntându-se teza introducerii graduale a majorărilor cu cea a introducerii prețurilor complet majorate, ultima teza fiind susținută de Jaroszewicz. Un diplomat sovietic arătase unui membru al ambasadei României, că Jaroszewicz, cu ocazia unei vizite la Moscova, se întreținuse cu gazdele sale asupra acestui subiect și liderii sovietici sugeraseră amânarea măsurii. În orice caz, regimul de la Varșovia, după capitularea din 25 iunie, organiza o campanie de mitinguri prin care dorea să exhibeze unitatea partidului și gradul de adeziune a populației la acesta, în condițiile în care se apropia deschiderea Conferinței internaționale a partidelor comuniste și muncitorești de la Berlin și „pentru contracararea unor atitudini și comentarii răuvoitoare din partea bisericii”¹⁸. „Flexibilitatea” lui Gierek, care a dispus

¹⁴ AMAE, *fond Telegramme cifrate intrate, Varșovia*, aprilie-august 1976, Gheorghe Gustea c/ MAE, Varșovia, 24 iunie 1976, f. 263.

¹⁵ *Ibidem*, Gheorghe Gustea c/ MAE, Varșovia, 26 iunie 1976, ora 17,30, f. 275.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*, Gheorghe Gustea c/ MAE, Varșovia, 26 iunie 1976, ora 21,45, f. 276.

¹⁸ *Ibidem*, Gheorghe Gustea c/ MAE, Varșovia, 1 iulie 1976, ora 11, f. 286.

să fie retrase precipitat propunerile de majorare a prețurilor – dincolo de spectrul evenimentelor din decembrie 1970 - se pare că a fost indusă de un factor exterior, aceasta pentru că în cercurile diplomatice „se avansează ideea că conducerea (sic) sovietică ar fi intervenit pe lângă conducerea poloneză în vederea retragerii imediate a propunerii guvernului de majorare a prețurilor”¹⁹. Oricum, atât diplomații occidentali cât și cei sovietici apreciau că majorările sunt inevitabile, fie că vor fi introduse gradual fie că vor fi moderate.

Campania de condiționare a opiniei publice continua în acest timp, prin întâlniri ale lui Gierek și Jaroszewicz cu „oamenii muncii”. În cursul unei asemenea întâlniri a primului secretar al PMUP, la 2 iulie la Katowice, a existat intenția lansării unui nou proiect dar după consultări cu liderii locali ai partidului, planul a fost abandonat. Pe lângă apatia cadrelor medii ale partidului care nu doreau să militeze în favoarea acestei cauze nepopulare, încep să apară reacții și din alte direcții. Un grup de 11 intelectuali au adresat o scrisoare de protest Seimului iar „Biserica a început să se pronunțe deschis împotriva majorării, nu însă la nivelul cardinalului Wyszynski”²⁰. Aceste intervenții apăreau în condițiile în care represaliile deveneau tot mai importante, după informațiile ambasadei, făcându-se circa 200 de arestări la Ursus și probabil 560 la Radom²¹.

La jumătatea lunii septembrie 1976, noul ambasador al României la Varșovia, Aurel Duca, simțea nevoia unei ample analize a situației din Polonia, în special a măsurilor de ordin economic și se considera îndreptățit să concluzioneze, optimist, că „având în vedere potențialul economic de care dispune, măsurile întreprinse în vederea creșterii rolului conducător al partidului, întăririi disciplinei și ordinii la toate nivelurile, se poate aprecia că Polonia va depăși greutățile cu care a fost confruntată în

¹⁹ *Ibidem*, Gheorghe Gustea c/ MAE, Varșovia, 1 iulie 1976, ora 19, f. 293.

²⁰ *Ibidem*, Gheorghe Gustea c/ MAE, Varșovia, 7 iulie 1976, f. 318. În legătura cu atitudinea primatului Poloniei, un ziarist catolic favorabil regimului spunea unui diplomat român că aceasta a cerut clerului să nu se amestece în evenimente și că nu dorește să profite de greșelile guvernului. Cardinalul nu a criticat majorările propuse dar a incriminat guvernul pentru arestările de la Radom „nu în public ci în cadrul unui grup restrâns”. Ziaristul conchide că „din această atitudine se poate trage concluzia unui realism politic și patriotic al cardinalului”, AMAE, *fond Telegrame cifrate intrate, Varșovia*, aprilie-august 1976, Aurel Duca c/ MAE, Varșovia, 2 august 1976, ff. 400-401.

²¹ *Ibidem*, Gheorghe Gustea c/ MAE, Varșovia, 8 iulie 1976, f. 328. Telegrama mai semnala situația dezastroasă a aprovizionării, vânzările către populație sunt raționalizate iar la magazinele care dispun de produse alimentare „se formează cozi imense”.

ultimul timp”²². Dar optimismul ambasadorului – încă și mai nejustificat în momentul în care susține că nu mai există un conflict între stat și Biserică - lasă loc unor aprecieri lucide în legătură cu procesele care se succedau la Varșovia împotriva muncitorilor care demonstraseră la Ursus și Radom: „Subliniem că intentarea unui nou proces penal împotriva participanților la evenimentele din iunie a.c., constituie un fapt surprinzător, deoarece în urma atitudinii adoptată de unele partide comuniste și muncitorești din țările occidentale se luase hotărârea sistării urmăririlor penale împotriva participanților la evenimentele respective...Considerăm că deschiderea unui nou proces exprimă intenția autorităților poloneze de a demonstra că situația se află sub control, constituind, totodată, un avertisment împotriva unor eventuale noi tulburări”²³. Temerile regimului de la Varșovia nu proveneau doar din mediile muncitorești unde sentimentele de frustrare și neliniște erau evidente. Un diplomat sovietic se confia unui diplomat român în legătura cu nesiguranța autorităților față de atitudinea studenților care se întorceau la cursuri. Studenții nu se manifestaseră în iunie dar acum era posibil să se implice, în condițiile în care existau premise ale activismului și protestului. La 6 octombrie, rectorul Universității din Varșovia recunoscuse în cursul unei conferințe de presă că în instituția sa funcționau grupuri maoiste, anarhiste și „pseudo-socialiste” iar mai târziu același personaj amenința cu închiderea facultățile de sociologie și fizică. În fine, accentuarea tendinței spre intransigență a regimului se putea remarca facil cu ocazia declarațiilor lui Gierek în fața minerilor de la Katowice, despre decizia autorităților de a riposta împotriva celor care abuzează de „democrația” poloneză și întrețin relații cu „reacționarii” de peste hotare²⁴.

Între cei la care făcea aluzie primul secretar erau și membrii KOR care beneficiau de o vastă campanie de susținere în Occident, în fond o măsură de protecție a securității fizice și a libertății de mișcare a acestora. Atitudinea regimului lui Gierek față de această organizație civică, care va submina grav pretențiile deșarte ale PMUP de a controla total spațiul social și cultural al Poloniei, a fost detaliată în informarea pe care autoritățile au făcut-o ambasadorilor blocului sovietic despre plenara partidului

²² AMAE, *fond Telegramme cifrate intrate, Varșovia*, august-decembrie 1976, Aurel Duca c/ MAE, Varșovia, 15 septembrie 1976, f.119.

²³ *Ibidem*, Aurel Duca c/ MAE, Varșovia, 24 septembrie 1976, f. 167.

²⁴ *Ibidem*, Aurel Duca c/ MAE, Varșovia, 15 octombrie 1976, ff. 229-230.

din 1-2 decembrie 1976. Versiunea oficială avea următoarea tonalitate: „Grupul de intelectuali polonezi care acționează în numele oamenilor muncii are un caracter anticonstituțional, burghez și este iresponsabil. Oamenii care fac parte din acest grup, dau glas sentimentelor proprii de nemulțumire, făcându-se ecoul propagandei burgheze privitoare la lipsa libertăților democratice din unele țări socialiste (URSS, RDG, Ungaria și Polonia). Statul polonez nu va întreprinde măsuri represive împotriva membrilor acestui grup, întrucât, acționând astfel, s-ar ajunge la creșterea popularității grupului acesta, devenind obiectul compasiunii populației. Partidul și statul polonez va acționa în direcția izolării ideologice și compromiterii activităților antisociale ale grupului”²⁵. O analiză primitivă dar autoritățile manifestau, cel puțin teoretic, o relativă abilitate încercând să nu creeze din membrii KOR, eroi ai societății poloneze. Teoretic, deoarece la 14 mai 1977, organele represive ale regimului de la Varșovia vor aresta pe majoritatea liderilor KOR dar care, sub impactul protestelor occidentale, vor fi amnistiați la 22 iulie 1977, împreună cu ultimele victime ale represiunii de la Ursus și Radom.

Conformiștii din perspectivă ideologică și disciplinați politic, liderii de la Varșovia nu concepeau ieșirea din criză doar prin forțe proprii ci și prin apelul la principalul lor aliat. Acesta este sensul vizitei pe care o întreprinde Gierek în URSS în noiembrie 1976. Aici este momentul să fie evocată opinia ambasadorului chinez la Varșovia, care după ce critica incoerențele politice și economice ale regimului Gierek, declara ambasadorului român că „evenimentele din ultimul timp și greutățile de ordin economic vor avea drept consecințe întărirea orientărilor poloneze spre țările occidentale, singurele care pot ajuta direct la rezolvarea problemelor economice ale Poloniei” iar efectul va fi deteriorarea relațiilor cu URSS²⁶. Dacă intervenise o mini-glaciațiune în relațiile sovieto-poloneze, atunci vizita primului secretar al PMUP avea rolul de a produce o confirmare a fidelității Poloniei față de URSS. Discuțiile de la Moscova s-au focalizat pe chestiunile economice, Polonia obținând livrarea a 12 milioane de tone de petrol brut anual, de produse petroliere, materii prime și de aparate electrocasnice, acestea din urmă, conform confidențelor unui diplomat

²⁵ *Ibidem*, Aurel Duca c/ MAE, Varșovia, 3 decembrie 1976, f. 382.

²⁶ *Idem*, fond *Telegrame cifrate intrate*, Varșovia, aprilie-august 1976, Aurel Duca c/ MAE, Varșovia, 22 iulie 1976, f. 373.

sovietic, „slăbind...presiunea asupra sectorului alimentar”. Aceste mărfuri urmau să fie livrate în regim de urgență în primele luni ale anului 1977. De asemenea sovieticii se angajau să livreze utilaje pentru diverse obiective industriale poloneze, de exemplu, combinatul de la Huta Katowice. În contrapartidă, Polonia se angaja să construiască în URSS obiective industriale „la cheie” și să exporte bunuri de consum care nu puteau fi valorificate pe piețele occidentale. Nu toate solicitările poloneze au fost onorate de partenerii sovieticii, ei înșiși confrunțați de dificultăți economice. URSS a acceptat livrarea de grâu și orz sub nivelul cererilor poloneze și a refuzat orice cantitate de carne²⁷.

După vizita la Moscova și evaluarea asistenței, deloc dezinteresate, a URSS, la Varșovia s-a organizat o plenară a PMUP, în 1-2 decembrie 1976, care trebuia să redimensioneze ambițiile poloneze pentru a reechilibra situația internă, după alerta din iunie. Principalele decizii au privit amânarea pentru 1977 a majorării prețurilor, reducerea investițiilor, care se situau în 1975-1976 la 30%, la 25% din venitul național pentru anul următor și continuarea colectivizării, considerată ca antidotul la penuria alimentară gravă a Poloniei²⁸. Prin aceste măsuri, regimul de la Varșovia se iluziona cu elaborarea unei politici care viza restabilirea situației pe termen lung când în realitate nu va obține decât un armistițiu de câțiva ani.

²⁷ *Idem, fond Telegrame cifrate intrate, Varșovia*, august-decembrie 1976, Aurel Duca c/ MAE, Varșovia, 20 noiembrie 1976, ff. 352-354.

²⁸ *Ibidem, Aurel Duca c/ MAE, Varșovia*, 8 decembrie 1976, ff. 391-392.